

שום הגלגל גיאופיט בעל תפרחת מרשימה - "צמח אדום" (אפריל 2019)

כתבה: ערגה אלוני

שום הגלגל *Allium schubertii* הוא גיאופיט (נרקסיים) בעל בצל בקרקע ותפרחת מרשימה המתנשאת לגובה 30-60 ס"מ. הבצל קוטרו 3-5 ס"מ, עטוף בקליפות חומות. הוא טמון עמוק בקרקע ובכך הוא מוגן מאכילתו ע"י בעלי חיים. בעונה הלחה, עולים ממרכז הבצל עלים ירוקים דמויי אזמל וגבעול חלול הנושא בראשו פרחים. העלים 4-8 במספר, רוחבים 5-7 ס"מ. עמדתם לפני הפריחה קשתית. עורק במרכז העלה שקוע, שוליו מורמים ויוצרים צורת מרזב. לעיתים שולי העלים מעט גלוניים. הגבעול ירוק, עבה וחלול ללא עלים. בראשו תפרחת סוכך עטופה במתחל בן 2 אונות שאינו נושר. עם הבשלת הפרחים הוא נותר צמוד בראש הגבעול, בבסיס עוקצי הפרחים.

מימין: שום הגלגל צמח שלם. תמונה ערגה אלוני©, באמצע: גבעול ותפרחת עטופה במתחל. תמונה שרה גולד באדיבות צמח השדה ©. משמאל: הסוכך בשלבי פריחה ראשונית. תמונה ערגה אלוני ©

התפרחת כדורית גדולה ומרשימה בפרחיה. קוטרה 10-40 ס"מ ובה 50-200 פרחים. עטיף הפרח כוכבי, פתוח לרווחה ולו 6 אונות ארוכות (7-9 מ"מ) המסתיימות בקצה מחודד. צבען ורוד-ארגמני. לעיתים במרכז האונה עורק ירוק המתמשך מהבסיס עד לקצה האונה. בתום הפריחה מתקשות אונות הכותרת ולא נושרות. אבקנים 6. כל אבקן יושב בבסיס עלה עטיף. הזירים ורודים כהים ומגושמים, אורכם כמחצית מאורך עלי העטיף. המאבקים צהובים. במרכז יושבת שחלה עילית מעוגלת ושטוחה בת 3 מגורות. היא בולטת בפרח בצבעה הירוק. במרכזה עמוד עלי לבן ורוד המתארך עם הבשלתו.

כל אחד מפרחי הסוכך נישא על עוקץ קשיח בעל אורך שונה. אורך העוקצים 3 עד 20 ס"מ. אלה הארוכים נושאים לרוב פרחים זכריים, או לעיתים נדירות דו-מיניים. הפרחים הנישאים על עוקץ קצר הם דו-מיניים. האבקת הפרחים נעשית ע"י חרקים. לאחר ההפריה, השחלה תופחת. מתפתח הלקט בקוטר 6-8 מ"מ ובו מספר זרעים שחורים גדולים. הפריחה מסוף מרס ובמהלך חודש אפריל.

מימין: סוכך בפריחה. באמצע ומשמאל: פרחים דו מיניים בעלי עוקץ קצר. תמונות: ערגה אלוני ©

עם התייבשות ההלקט והבשלת הזרעים, הגבעול ניתק מבסיסו הודות לרקמת ניתוק. התפרחת מתגלגלת באמצעות הרוח ובתמיכת העוקצים הארוכים היבשים היא נישאת ומפיצה את זרעיה. אסטרטגיה כזו נוקטים עוד צמחים כמו לדוגמה **עכובית הגלגל**.

מיני שום רבים מתרבים גם בדרך וגטיבית באמצעות בצלצולים המתפתחים מניצנים בבצל. הם אוספים מלאי מזון בגלדים וגדלים. **שום הגלגל** כמעט לא מייצר בצלצולים והריבוי המיני שלו באמצעות זרעים. הזרעים נובטים בקלות. הם מגיעים לשלב פריחה לאחר בין 3-4 שנים.

מימין ובאמצע: סוכך נושא פירות. תמונה נועם עביצל באדיבות "צמח השדה". משמאל: הלקט ובתוכו זרעים. תמונה שרה גולד באדיבות "צמח השדה"

בית-גידול של הצמח הן קרקעות כבדות ועמוקות. בעבר, הוא היה נפוץ בארץ באזורים רבים. אולם ניצול השטחים לגידולים חקלאיים והחריש העמוק שנעשה בהן, הביאו להתמעטות המין. הוא שרד בשדות בור ובשדות של חקלאות מסורתית בה המחרשה הידנית לא פגעה בבצל, בשטחי צומח עשבוני וביער ספר הררי פתוח. כיום הצמח גדל בכמה גלילות בחלקים הלא-מדבריים: בגליל העליון והתחתון, בחרמון הנמוך, בדרום הגולן, עמק החולה, הגלבע, עמק יזרעאל, כרמל פלשת, הנגב הצפוני ומדבר שומרון. הוא נעלם ממספר אתרים בהם היה מצוי בעבר.

בעולם הצמח נפוץ במזרח הים התיכון, בירדן, סוריה, לבנון, דרום טורקיה ולוב. אולם הוא מוכר ומבוקש בארצות רבות כצמח למטרות גינון. סחר ענף מתנהל בשוק מכירת בצלים וזרעים, ואף מפורסמות באתרי אינטרנט הוראות לגידול הצמח.

שום הגלגל שויך בעבר לסקציה בסוג שום - Sect. Kaloprasum. מחקר מולקולארי שנעשה ב-2010, הראה שמיני סקציה זו נכללים בתת-סוג *Melanocrommyum* אליו משתייכים מיני שום נוספים הגדלים בארץ כמו: **שום שחור**, **שום אשרסון** ואחרים. **שום הגלגל** קרוב ל**שום אשרסון** ו**שום שחור**.

מימין: שום אשרסון. תמונה: ערגה אלוני ©. משמאל שום שחור. תמונה שרה גולד באדיבות "צמח השדה" ©

ספרות:

פינברון-דותן נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. כנה. ירושלים.

[קולמן פ 1985 הסוג שום בישראל. רתם 15](#), החברה להגנת הטבע, האוניברסיטה העברית ירושלים.

שמידע א פולק ג ופרגמן-ספיר א 2011 הספר האדום - צמחים בסכנת הכחדה בישראל. רשות הטבע והגנים.

שמידע א 2005 צמחי ישראל המדריך השלם לצמחים ופרחים בא"י. הוצאת מפה.

Fritsch RM Blatner FR and Guruschidze M 2010 New Classification of *Allium* L. subgen. *Melanocrommyum* (Webb. & Berthel.) Rouy (Alliaceae) Based on Molecular and Morphological Characters. *Phyton* 29: 145-320.

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2019 שום הגלגל *Allium schubertii* גיאופיט בעל תפרחת מרשימה -

"צמח אדום" (אפריל 2019), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 6.
[/https://www.kalanit.org.il/allium_schubertii_blooming](https://www.kalanit.org.il/allium_schubertii_blooming)